

Δημήτρης Κιτσούλης (με τη συνεργασία της Εύας Νικολαΐδου), «Εισαγωγή»
(για το έργο *Διήγησις εξαίρετος ερωτική και ξένη του Ιμπερίου θαυμαστού και κόρης
Μαργαρώνης*)

Το έργο *Ιμπερίος και Μαργαρώνα* ανήκει στην «ομάδα» των πέντε μεσαιωνικών δημοδών ερωτικών μυθιστοριών που συντέθηκαν μεταξύ 13ου και 15ου αιώνα. Τα κείμενα αυτά στη βιβλιογραφία αναφέρονται συχνά ως «βυζαντινά ιπποτικά μυθιστορήματα» (π.χ. Κριαράς 1955· Παρίσης Ι. & Παρίσης Ν. 2010, 84-85), ωστόσο ο χαρακτηρισμός «ιπποτικά» είναι μάλλον συμβατικός και οπωσδήποτε υπερβολικά γενικευτικός, καθώς υπερτονίζει την (περιορισμένη) επίδραση που δέχτηκαν από τα ιπποτικά έργα της μεσαιωνικής Δύσης (Λεντάρη 2007α, 335). Η επίδραση αυτή, ίσως, είναι περισσότερο ευδιάκριτη στον *Ιμπερίο*, ο οποίος, μαζί με τη μυθιστορία *Φλώριος και Πλάτζια Φλώρα*, αποτελούν τα δύο κείμενα της ομάδας που αποδεδειγμένα διασκευάζουν συγκεκριμένα γαλλικά πρότυπα (Πολίτης 1993, 38-39· Vitti 1987, 34) – τα άλλα τρία θεωρούνται γενικά πρωτότυπες ιστορίες.

Η υπόθεση του *Ιμπερίου* αναπαράγει το γενικό σχήμα έρωτας-χωρισμός-περιπέτειες-επανένωση των δύο ηρώων: οι βασιλείς της Προβηγκίας, μετά από πολλές δυσκολίες και σε προχωρημένη ηλικία, αποκτούν έναν εξαιρετικά χαρισματικό γιο, τον Ιμπερίο. Εκείνος, αφού έχει μεγαλώσει, συμμετέχει κρυφά σε μια μονομαχία με έναν ξένο ιππότη. Παρότι ανακηρύσσεται νικητής, ο πατέρας του τον επιπλήττει, γι' αυτό ο ήρωας, πληγωμένος, αποφασίζει να ξενιτευτεί. Μετά από πολλές περιπλανήσεις, καταλήγει στην Ανάπολη (Νεάπολη της Ιταλίας), όπου γνωρίζει την πριγκίπισσα Μαργαρώνα. Οι βασιλείς της Ανάπολης διοργανώνουν ένα κονταροκτύπημα στο οποίο ορίζεται ως έπαθλο το χέρι της πριγκίπισσας. Ο Ιμπερίος, ενάντια στα προγνωστικά, επικρατεί ενός Αλαμάνου (Γερμανού) και παντρεύεται τη Μαργαρώνα. Σε λίγο καιρό οι δύο νέοι αποφασίζουν να ταξιδέψουν στην Προβηγκία, για να παρουσιάσει ο Ιμπερίος τη γυναίκα του στους γονείς του. Μια σειρά από διαδοχικά επεισόδια, από τα οποία κομβικής σημασίας είναι το ναυάγιο του ήρωα, χωρίζει το ζευγάρι. Η Μαργαρώνα, νομίζοντας ότι ο αγαπημένος της είναι νεκρός, αποφασίζει να ιδρύσει μοναστήρι στην πατρίδα του Ιμπερίου. Αυτός, στο μεταξύ, έχει καταλήξει στην αυλή του σουλτάνου τού

Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ, MIS:296442 Π 4.3.7: «Πρόσθετο ψηφιακό υλικό για τη διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας: Ψηφιοποίηση Αρχείου Γεωργακά.»

Καΐρου, όπου διαπρέπει κερδίζοντας αξιώματα. Ωστόσο, δραπετεύει και, μετά από μια σειρά νέων περιπετειών, καταλήγει άρρωστος στο μοναστήρι της Μαργαρώνας. Ακολουθεί η αναγνώριση του ερωτευμένου ζευγαριού, η ευτυχής επανένωσή του και η άνοδος του Ιμπέριου στον βασιλικό θρόνο.

Ο *Ιμπέριος* υπήρξε η πιο διαδεδομένη μεσαιωνική ερωτική μυθιστορία, όπως αποδεικνύεται από την πλούσια διττή παράδοσή του, χειρόγραφη και έντυπη. Καταρχάς, το έργο διασώζεται σε τέσσερα χειρόγραφα του 16ου αιώνα (βλ. αναλυτικά Jeffreys 1974, 39-49) που παραδίδουν, ολοκληρωμένα ή αποσπασματικά, διαφορετικές μορφές του έργου, ένδειξη της ρευστότητας τέτοιων κειμένων, τα οποία προσαρμόζονταν από τους αντιγραφείς ανάλογα με τον χρόνο και τον τόπο του ακροατηρίου για το οποίο προορίζονταν (Αγαπητός 2004, 134-135). Πάντως, κοινό στοιχείο όλων των χειρόγραφων είναι η *ανομοιοκατάληκτη* μορφή ([ιαμβικοί δεκαπεντασύλλαβοι στίχοι](#)), εντούτοις η έκταση του κειμένου κάθε φορά ποικίλλει στην ολοκληρωμένη του μορφή, σε τρία από τα τέσσερα χειρόγραφα, περιέχει λίγο περισσότερους από 800 στίχους –χωρίς να είναι ακριβώς ίδιος ο αριθμός– πράγμα που καθιστά τον *Ιμπέριο* τη συντομότερη ερωτική διήγηση του ύστερου Βυζαντίου.

Στις αρχές του 16ου αιώνα (Λεντάρη 2007β, 911), ή ακόμη και στα τέλη του 15ου, (Yiavis 2006α, 197) το έργο διασκευάστηκε σε ομοιοκατάληκτη μορφή, προκειμένου να ανταποκριθεί στις καινούριες αναγνωστικές/ακροαματικές απαιτήσεις. Η πρωτοβουλία του ανώνυμου διασκευαστή και, κυρίως, των ανθρώπων του βενετικού τυπογραφικού δικτύου οι οποίοι ανέλαβαν την έκδοση του ποιήματος, στέφθηκε με επιτυχία, εξασφαλίζοντάς του μια καινούρια, διαχρονική ζωτικότητα (Vitti 1987, 35): η ριμάδα του *Ιμπέριου* πρωτοτυπώθηκε το 1543, ωστόσο η έκδοση αυτή λανθάνει – η πρώτη σωζόμενη είναι του 1553. Είναι η εκτενέστερη διασκευή (1046 στίχοι) και υπήρξε ένα από τα πρώτα νεοελληνικά μπεστ σέλερ, με 11 σωζόμενες ανατυπώσεις ως το 1800, αριθμός που αυξάνεται, αν συνυπολογίσουμε και τις βιβλιογραφικά καταγεγραμμένες, αλλά όχι εντοπισμένες, εκδόσεις (van Gemert 1997, 88-89· Yiavis 2006β, 321-345).

Πολλά από τα γραμματολογικά συμφραζόμενα του έργου δεν έχουν βρει την οριστική τους επίλυση· πέρα από την ανωνυμία του ποιητή, που αποτελεί κοινό γνώρισμα των ομοειδών

–και όχι μόνο– έργων της εποχής, ζητήματα όπως η χρονολόγηση και η προέλευση του κειμένου εγείρουν δυσεπίλυτα προβλήματα. Σχετικά με τη χρονολόγηση, η ανομοιοκατάληκτη παραλλαγή τοποθετείται κάπως αόριστα στον 15ο αιώνα (Λεντάρη 2007β, 911), δίχως να έχει προταθεί πειστικά ένας ακριβέστερος χρονικός προσδιορισμός, ενώ η συγγραφή της ριμάδας *συνήθως* χρονολογείται στις αρχές του 16ου αιώνα. Από την άλλη, η μεικτή γλώσσα της ανομοιοκατάληκτης παραλλαγής με τη χαρακτηριστική για την εποχή έλλειψη ιδιοματικών στοιχείων, σε συνδυασμό και με τη σύνθετη χειρόγραφη παράδοσή της, δυσχεραίνει τον εντοπισμό του τόπου συγγραφής της. Παλιότεροι μελετητές πρότειναν διάφορες βενετοκρατούμενες/φραγκοκρατούμενες περιοχές, από την Κρήτη έως την Πελοπόννησο και τα Δωδεκάνησα (σύνοψη τους βλ. στο Κριαράς 1955, 210-211): από τότε δεν έγιναν σημαντικά βήματα – η Πελοπόννησος, πάντως, έστω και με ερωτηματικό, παραμένει μια πιθανή υπόθεση (Αγαπητός 2004, 152). Ασφαλώς, μεγαλύτερη συμφωνία υπάρχει για την προέλευση της ομοιοκατάληκτης παραλλαγής που, με βάση τη ρίμα αλλά και τη γλώσσα, εικάζεται ότι έγινε στην Κρήτη (Κριαράς 1955, 210· van Gemert 1997, 86-87).

Πάντως, τα παραπάνω προβλήματα δεν εμπόδισαν τους μελετητές να ρίξουν αρκετό φως σε άλλα θέματα, συναφή με τις πηγές και γενικά την ποιητική του κειμένου. Έτσι, αναγνωρίστηκε πολύ νωρίς ότι πρότυπο του *Ιμπερίου* είναι η γαλλική πεζή μυθιστορία *Pierre de Provence et la Belle Maguelonne* του 12ου αιώνα, έργο με μεγάλη διάδοση και μεταφράσεις σε πολλές γλώσσες (βλ. Κριαράς 1955, 200-201). Όμως, ανοιχτό παραμένει αν ο ανώνυμος συγγραφέας βασίστηκε στο πρωτότυπο ή σε κάποια αλλόγλωσση διασκευή του, πιθανότατα ιταλική ή καταλανική, όπως έχει προταθεί. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η σχέση ανάμεσα στα δύο κείμενα είναι χαλαρή, περιορισμένη στη βασική υπόθεση, που ο ποιητής του *Ιμπερίου* αναπλάθει δημιουργικά με απαλείψεις και προσθήκες, επιτυγχάνοντας εντέλει ένα ανώτερο αισθητικό αποτέλεσμα (Κριαράς 1955, 205). Επίσης, πολλά είναι τα (ανατολικά) παραμυθικά στοιχεία, προπαντός οι ομοιότητες με την ιστορία του Καμάρ-αζ-ζαμάν από τις αραβικές *Χίλιες και μία νύχτες*, καθώς και οι παραλληλίες με άλλα δημόδη αφηγηματικά ποιήματα, π.χ., την [Αχιλλίδα](#) και τον *Φλώριο*: και τα δύο αυτά έργα θεωρούνται προγενέστερα, με το τελευταίο να

χρησίμευσε, απ' ό,τι φαίνεται, πολλαπλώς στο συνολικό σχέδιο του *Ιμπερίου* (Spadaro 1975, 302-327).

Ιδιαίτερα παραγωγική υπήρξε, άλλωστε, και η εκδοτική ενασχόληση με το κείμενο, που έλαβε περισσότερη προσοχή στην ανομοιοκατάληκτη παραλλαγή του. Μνημονεύουμε τις εκδόσεις του Wagner (1874) και του [Σπ. Λάμπρου](#) (Lambros 1880), οι οποίοι στηρίχτηκαν σε διαφορετικά χειρόγραφα: οπωσδήποτε, ξεχωρίζει εκείνη του Κριαρά (1955), βασισμένη σε όλους τους γνωστούς χειρόγραφους μάρτυρες. Η ομοιοκατάληκτη παραλλαγή, από την άλλη, εκδόθηκε κριτικά δύο φορές: από τον Legrand (1880) –στον οποίο στηρίζεται και η δική μας παρουσίαση–, με βάση την έκδοση του 1638 και από τον Meyer (1876), κατά το βενετικό έντυπο του 1666. Εξάλλου, έχει ανακοινωθεί μια νέα έκδοση του ριμαρισμένου *Ιμπερίου*, σε επιμέλεια του Κώστα Γιαβή, από το MIET. Το εγχείρημα αυτό, βασισμένο στην πρώτη σωζόμενη έκδοση του 1553, αναμένεται να προωθήσει σημαντικά τη μελέτη γύρω από το έργο.

Συμπερασματικά, θα λέγαμε ότι ο *Ιμπεριος* είναι ένα από τα πιο ενδιαφέροντα κείμενα της δημόδους λογοτεχνίας. Το περιεχόμενό του αντανακλά τον ετερόκλητο κόσμο της Φραγκοκρατίας, όπου συγχωνεύονται στοιχεία ποικίλης προέλευσης, δημιουργικά αφομοιωμένα από τον ποιητή. Το κείμενο γοητεύει χάρη στην περιπετειώδη υπόθεσή του, την αφηγηματική του οικονομία και τη στιχουργική του αρτιότητα. Επιπλέον, αποτελεί έναν πολύτιμο μάρτυρα της αλλαγής των αισθητικών προτιμήσεων και του τρόπου πρόσληψης των ερωτικών μυθιστοριών. Τέλος, τοποθετημένος στο μεταίχμιο δύο εποχών/κοσμοθεωριών, συνιστά την απόληξη της ερωτικής μυθιστορίας του Μεσαίωνα, ενώ προεικονίζει την Αναγέννηση (Yiavis 2006a, 195-217), παίζοντας έτσι σημαντικό ρόλο στην μετεξέλιξη του είδους, όπως μετουσιώνεται στον αριστουργηματικό [Ερωτόκριτο](#) του Κορνάρου (Vitti 2003, 25).

Βιβλιογραφικές αναφορές

Αγαπητός 2004

Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ, MIS:296442 Π 4.3.7: «Πρόσθετο ψηφιακό υλικό για τη διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας: Ψηφιοποίηση Αρχείου Γεωργακά.»
Δημήτρης Κιτσούλης (με τη συνεργασία της Εύας Νικολαΐδου), «Εισαγωγή»
(για το έργο *Διήγησις εξαίρετος ερωτική και ξένη του Ιμπερίου θαυμαστού και κόρης Μαργαρώνης*)
Σελίδα 4

Παναγιώτης Α. Αγαπητός, «Από την Περσία στην Προβηγγία: ερωτικές διηγήσεις στο ύστερο Βυζάντιο», *Το Βυζάντιο και οι απαρχές της Ευρώπης*, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 2004, σ. 119-153.

Jeffreys 1974

Elizabeth Jeffreys, «Some comments on the manuscripts of *Imberios and Margaronas*», *Ελληνικά*, τ. 27, τχ. 1 (1974), σ. 39-49.

Κριαράς 1955

Εμμανουήλ Κριαράς (επιμ.), *Βυζαντινά ιπποτικά μυθιστορήματα* [Βασική Βιβλιοθήκη, 2], Αετός, Αθήνα 1955, σ. 197-249.

Λεντάρη 2007α

Τίνα Λεντάρη, «βυζαντινά ιπποτικά μυθιστορήματα», *Λεξικό νεοελληνικής λογοτεχνίας. Πρόσωπα, έργα, ρεύματα, όροι*, Πατάκης, Αθήνα 2007, σ. 335-336.

Λεντάρη 2007β

Τίνα Λεντάρη, «*Ιμπερίος και Μαργαρώνα (Διήγησις εξαίρετος ερωτική και ξένη του Ιμπερίου θαυμαστού και κόρης Μαργαρώνης)*», *Λεξικό νεοελληνικής λογοτεχνίας. Πρόσωπα, έργα, ρεύματα, όροι*, Πατάκης, Αθήνα 2007, σ. 911-912.

Παρίσης Ι. & Παρίσης Ν. 2010

Ιωάννης Παρίσης & Νικήτας Παρίσης, *Λεξικό λογοτεχνικών όρων*, ΟΕΔΒ-Πατάκης, Αθήνα 2010, σ. 84-85.

Πολίτης 1993

Λίνος Πολίτης, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, ΜΙΕΤ, Αθήνα ⁸1993, σ. 38-39.

Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ, MIS:296442 Π 4.3.7: «Πρόσθετο ψηφιακό υλικό για τη διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας: Ψηφιοποίηση Αρχείου Γεωργακά.»
Δημήτρης Κιτσούλης (με τη συνεργασία της Εύας Νικολαΐδου), «Εισαγωγή»
(για το έργο *Διήγησις εξαίρετος ερωτική και ξένη του Ιμπερίου θαυμαστού και κόρης Μαργαρώνης*)
Σελίδα 5

Spadaro 1975

Giuseppe Spadaro, «Problemi relativi ai romanzi greci dell' età dei Paleologi. I. Rapporti tra *Ιμπέριος και Μαργαρόνα* e *Φλόριος και Πλατσιαφλόρα*», *Ελληνικά*, τ. 28, τχ. 2 (1975), σ. 303-327.

van Gemert 1997

Arnold F. van Gemert, «Λογοτεχνικοί πρόδρομοι», *Λογοτεχνία και κοινωνία στην Κρήτη της Αναγέννησης*, επιμ. David Holton, μτφρ. Ναταλία Δεληγιαννάκη, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1997, σ. 87-88.

Vitti 1987

Mario Vitti, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, Οδυσσέας, Αθήνα 1987, σ. 34.

Vitti 2003

Mario Vitti, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας* (αναθεωρημένη μορφή), Οδυσσέας, Αθήνα 2003, σ. 25.

Yiavis 2006α

Kostas Yiavis, «So near, yet so far: Medieval courtly romance, and *Imberios and Margarona*. A case of de-Medievalization», *Byzantinische Zeitschrift*, τ. 99, τχ. 1 (2006), σ. 195-217.

Yiavis 2006β

Kostas Yiavis, «Finding *Imberios and Margarona*: an inventory of extant editions», *Ελληνικά*, τ. 56, τχ. 2 (2006), σ. 321-345.